ARBITRAJUL – CALE ALTERNATIVĂ DE APĂRARE A DREPTURILOR CIVILE

Anastasia CUCEREAVÎI, Facultatea de Drept

Being one of the oldest means of peace sanction of the disputes, the arbitration represents voluntary expressed consent arguing to leave the dispute of the third party (arbitration trial) the decision of which is obligatory for the parties in dispute. Compulsion of recognition and execution of the decision is the main thing that distinguishes arbitration procedure from resulted above means of peace settlement of disputes.

Popularitatea arbitrajului în lume este incontestabilă. Despre acest fapt vorbeşte numărul enorm de cauze soluționate anual în instituțiile de arbitraj internațional şi în arbitrajele interne ale statelor lumii. La acest capitol, Republica Moldova, se pare, că a rămas în urmă. Deşi există un cadru normativ adecvat, numărul de dispute soluționate în arbitrajele țării este minim, acest fapt fiind consecința directă a popularizării insuficiente a avantajelor arbitrajului şi a instituțiilor care au drept obiectiv soluționarea arbitrală. De aceea apare necesitatea mediatizării acestei modalități avantajoase de soluționare a disputelor, deoarece arbitrajul merită să fie utilizat pe larg de către persoanele ce-şi doresc rezolvarea tuturor diferendelor în cel mai scurt timp şi cu puține cheltuieli. Această perspectivă a arbitrajului a servit drept motiv de cercetare a particularităților formei private de apărare a drepturilor civile care, deşi nu este o instituție nouă, este la început de cale şi urmează a suferi multe modificări pentru a ajunge la un nivel mai avansat.

Judecata arbitrală este o formă extrajudiciară, neguvernamentală de soluționare a pricinilor civile, care începe cu acordul părților asupra unei dispute existente sau potențiale, pe care urmează să o supună spre rezolvare unui tribunal format din unul sau mai mulți arbitri şi în privința căreia instanța de judecată îndeplineşte funcții de control şi de coordonare. Tribunalul este ales de către părți sau în numele acestora, care pot stabili, de asemenea, procedura ce urmează a fi adoptată de către acesta. Natura juridică a acestei judecăți private trezeşte o pluralitate de opinii contradictorii, conturându-se trei concepții diferite în această privință, şi anume: contractuală, jurisdicțională şi mixtă. Analizând argumentele în susținerea acestor concepții, am ajuns la concluzia că este incontestabilă natura mixtă a arbitrajului, contractuală prin izvorul său de constituire (convenția arbitrală) şi jurisdicțională prin procedura şi mai ales prin hotărârea pronunțată de arbitri.

Fiind o excepție de la principiul potrivit căruia înfăptuirea justiției constituie monopol de stat, arbitrajul prezintă, prin caracteristicile sale, numeroase avantaje față de soluționarea litigiilor pe calea procedurii de drept comun, principalele fiind: confidențialitatea, libertatea de voință a părților,

încrederea în arbitri, rapiditatea soluționării pricinii, simplitatea şi flexibilitatea procedurii arbitrale. Toate acestea oferă părților o mare varietate de posibilități, cu ajutorul cărora pot adapta procedura după necesitățile şi interesele proprii. Însă forma privată de apărare a drepturilor civile prezintă şi unele dezavantaje, cum ar fi: lipsa de *imperium*; imposibilitatea de a recurge la mijloace de constrângere sau de a aplica sancțiuni martorilor sau experților; măsurile asigurătorii şi măsurile vremelnice, în caz de împotrivire, pot fi executate numai pe baza dispoziției instanței judecătoreşti; diversitatea procedurilor arbitrale ce pune piedici unei judecăți unitare.

Condiția primordială pentru începerea şi desfăşurarea unei proceduri arbitrale este încheierea unei convenții de arbitraj, unul din principalele efecte ale acesteia fiind înlăturarea instanțelor judecătoreşti de la soluționarea litigiilor indicate în ea. Existența convenției arbitrale sub formă de clauză compromisorie sau compromis creează un conflict de competență dintre instanța judecătorească şi arbitraj, care generează o mulțimea de nedumeriri şi confuzii atât între părți, cât şi celor care trebuie să aplice aceste prevederi. Conform principiului *kompetenz-kompetenz* prezent în legislația națională, cât şi internațională, tribunalul arbitral decide cu privire la propria competență de a soluționa litigiul supus arbitrajului şi, în legătură cu aceasta, asupra validității convenției de arbitraj. Această decizie nu poate fi atacată în instanță de judecată decât concomitent cu hotărârea finală asupra fondului litigiului. Şi, prin urmare, instanța de judecată are posibilitatea să afecteze competența arbitrajului, prin desființarea hotărârii arbitrale în temeiul art. 480 alin. (2) lit. b) şi g) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (în continuare − CPC).

În situația când reclamantul în virtutea opțiunii legale decide să se adreseze nu în arbitraj, ci în instanță de judecată, aceasta din urmă, în baza cererii de chemare în judecată, va da curs cererii şi părțile se vor judeca în cadrul procesului civil, cu condiția că până la examinarea pricinii în fond, pârâtul nu a ridicat obiecții împotriva soluționării litigiului în judecată, în acest caz instanța fiind nevoită să emită o încheiere de scoatere a cererii de pe rol, conform art. 267 lit. e) CPC. Chiar dacă a început examinarea în fond a acesteia, instanța de judecată poate fi „lipsită" de competență în soluționarea unei cauze civile, dacă în condițiile art. 267 lit. l^1) din CPC, părțile au solicitat examinarea pricinii de către judecata arbitrală, în condițiile legii. Observăm astfel, că CPC oferă două posibilități de a retrage litigiul din competența instanței judecătoreşti pentru a fi soluționat în arbitraj, prima – la solicitarea pârâtului făcută până la examinarea în fond a cauzei, invocând existența unei clauze de arbitraj, şi a doua – atunci când părțile împreună decid ca litigiul său să fie soluționat de către arbitrii aleşi în baza unei proceduri arbitrale.

Este important de a menționa că atât arbitrajul, cât şi instanța judecătorească nu pot renunța la competența sa în favoarea celeilalte, acestea doar îşi vor declara necompetența, urmând ca părțile să se adreseze singure la instituția competentă. Trebuie să remarcăm că, deşi părțile au încheiat o convenție arbitrală cu privire la judecarea litigiilor în arbitraj, care prin efectul său declină competența instanței judecătoreşti de a soluționa acest litigiu, totuşi există posibilitatea examinării litigiului într-un proces de judecată. În acest sens, prezentăm patru situații când instanța de judecată poate examina litigiul sau poate fi reîmputernicită cu acest drept, în pofida existenței unei convenții arbitrale:

1) atunci când ambele părți doresc soluționarea litigiului de către o instanță de judecată, renunțând la tribunalul arbitral, legislația oferind această posibilitate.

2) dacă una dintre părți depune o cerere de chemare în judecată cu privire la un litigiu prevăzut în convenția arbitrală şi se dă curs cererii, iar cealaltă parte nu formulează nici o obiecție şi astfel acceptă tacit judecarea cauzei de către instanța judecătorească.

3) atacarea cu recurs a încheierii de scoatere a cererii de pe rol emisă în temeiul art. 267 lit.e) CPC, astfel litigiul urmează să fie trimis spre rejudecare în instanța de judecată.

4) atunci când părțile solicită instanței să scoată cererea de pe rol conform art. 267 lit. l^1) pentru examinarea acesteia de către un tribunal arbitral. Iar, ulterior, în decursul a 15 zile, una dintre părți ce doreşte să revină în judecată ordinară, va ataca cu recurs încheierea judecătorului pentru a putea restitui cauza în instanța de judecată pentru examinarea în continuare a pricinii.

Arbitrajul este o formă extrajudiciară şi are propriul sistem de norme juridice, precum şi o procedură arbitrală proprie fiecărui arbitraj aflat pe lângă o instituție permanentă. Cu toate acestea, instanța de judecată joacă un rol important în soarta acestuia, de coordonare şi susținere a judecății arbitrale, precum şi de control asupra legalității acesteia. Aparent, intervenția instanțelor judecătoreşti în dispunerea măsurilor asigurătorii ar contraveni principiului necompetenței instanțelor judecătoreşti în pricinile ale căror mod de soluționare este determinat de existența unei convenții arbitrale. Odată ce măsurile asiguratorii înlesnesc executarea hotărârilor arbitrale, iar executarea silită este de competența exclusivă a instanțelor judecătoreşti este şi firească atribuirea acestor cereri în competența acestor instanțe, iar sesizarea lor cu cereri de instituire a unor asemenea măsuri nu echivalează cu renunțarea la convenția arbitrală.

Legislația cu privire la arbitraj nu indică expres instanța competentă pentru aplicarea şi încuviințarea măsurilor asigurătorii, măsurilor vremelnice şi constatarea unor fapte juridice, ceea ce trezeşte nedumeriri din partea subiecților. Însă în colaborare cu celelalte acte normative am identificat instanța competentă ca fiind cea care, în lipsa convenției de arbitraj, ar fi fost competentă să judece litigiul în fond în primă instanță.